

Srovnávací analýza EVVO v OPST regionech

Spolufinancováno
Evropskou unií

Ministerstvo životního prostředí

Obsah

1. Manažerské shrnutí	2
2. Úvod	3
3. Metodologie	3
4. Výsledky	4
4.1. Socioekonomický kontext	4
4.2. Role ekocenter a dalších poskytovatelů EVVO	6
4.3. Role škol	11
4.4. Role krajů a obcí	15
4.5. Transformační témata v praxi EVVO	18
5. Diskuse	20
6. Návrhová část	21
6.1. Doporučení pro podporu škol a učitelů	22
6.2. Doporučení pro podporu služeb ekocenter a dalších poskytovatelů EVVO	24
6.3. Doporučení pro celkovou koordinaci a rozvoj EVVO na úrovni krajů, (potřebná pro ekocentra, školy i další subjekty EVVO)	28
7. Obrázky, tabulky, přílohy	33
7.1. Seznam obrázků	33
7.2. Seznam tabulek	33
7.3. Seznam příloh	33

Autoři: RNDr. Jiří Kulich, Mgr. Jakub Opršal (Středisko ekologické výchovy SEVER)

Odborná konzultace: doc. PhDr. Jan Činčera, Ph.D. (Katedra environmentálních studií, FSS MUNI)

Redakce: Mgr. Kateřina Machová Ondřejová (BEZK)

Zhotovitel: BEZK, z. s.

1. Manažerské shrnutí

- I když jsou OPST regiony strukturálně znevýhodněné, což se výrazně promítá i do oblasti vzdělávání, srovnávací analýza ukázala, že v řadě charakteristik a parametrů nejsou v praxi EVVO mezi referenčními a OPST regiony zásadní rozdíly (např. vnímání role ekocenter, motivace a podpora v EVVO u pedagogických týmů, zkušenosti s integrací environmentálních témat do výuky, typy využívaných programů, pedagogické přístupy).
- Důležitou roli pro zajištění a podporu EVVO hrají v České republice ekocentra. Protože v OPST regionech je těchto center významně méně než v referenčních regionech, je prvním krokem ke zmírnění strukturální nerovnosti zvýšení počtu ekocenter a jejich pedagogických pracovníků v OPST regionech.
- Ekocentra v regionech OPST jsou ve srovnání s těmi v referenčních krajích méně „zasítovaná“. Důsledkem je méně příležitostí pro výměnu zkušeností a rozvoj vlastních pedagogických kompetencí. Doporučujeme proto podpořit větší začlenění ekocenter v OPST regionech do regionálních i národních sítí EVVO.
- Tradiční formy EVVO, jako jsou krátké výukové programy či pobytové programy, nemusí být vhodné či dostupné pro žáky z méně podnětného či jinak znevýhodněného sociálního prostředí. Doporučujeme proto usnadňovat účast např. cílenou finanční podporou (např. dopravy, účasti na programu) a zároveň posílit větší rozšíření jiných forem, např. zapojování žáků do komunitních projektů v okolí školy a jejich bydliště. V této souvislosti doporučujeme systematicky podporovat rozšíření služeb ekocenter v OPST krajích na metodickou podporu učitelů.
- Pro udržitelný rozvoj EVVO v OPST regionech je důležitá stabilní a předvídatelná finanční podpora.
- V některých regionech je pocíťována velmi nerovnoměrná dostupnost podpory pro poskytovatele EVVO, což může vytvářet nezdravé konkurenční prostředí, a to výrazněji zejména v krajích OPST oproti referenčním regionům.
- Krajské samosprávy a prostředky z jejich rozpočtů či jimi spravované a ovlivňované (např. prostředky z EU a státního rozpočtu, které mají kraje k dispozici) hrají i v OPST regionech pro EVVO podstatnou roli. Je důležité, aby podpora z krajských prostředků zahrnovala celý „ekosystém“ krajské EVVO a nevedla ke zvýhodňování pouze některých subjektů EVVO.

2. Úvod

Zpráva představuje výsledky srovnávací analýzy environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO) v regionech zapojených do Operačního programu Spravedlivá transformace (OPST), konkrétně v Moravskoslezském, Ústeckém a Karlovarském kraji. Analýza byla realizována jako součást veřejné zakázky „Srovnávací analýza EVVO v OPST regionech“.

Cílem analýzy bylo vyhodnotit pokrytí EVVO službami v těchto regionech, identifikovat hlavní potřeby, překážky a příležitosti pro jejich další rozvoj a porovnat situaci s vybranými referenčními kraji v České republice. Výstupy slouží jako podklad pro návrh podpory škol a poskytovatelů EVVO, zejména v kontextu spravedlivé transformace a souvisejících témat.

Zadavatelem analýzy je Ministerstvo životního prostředí. Zpracovatelem je spolek BEZK, z. s., který analýzu realizoval ve spolupráci se Střediskem ekologické výchovy SEVER Horní Maršov, o. p. s., a dalšími aktéry v oblasti environmentálního vzdělávání. Výzkum se zaměřuje na školy, poskytovatele EVVO a relevantní instituce veřejné správy.

Zpráva je strukturována do několika částí. Po popisu metodologie následují hlavní zjištění z dotazníkových šetření, fokusních skupin a strukturovaných rozhovorů. Závěrečná část shrnuje klíčové poznatky a přináší doporučení pro další rozvoj EVVO na národní i regionální úrovni.

3. Metodologie

Analýza byla realizována jako srovnávací šetření mezi regiony OPST (Moravskoslezský, Ústecký a Karlovarský) a vybranými referenčními regiony (Liberecký, Zlínský, Středočeský a Kraj Vysočina). Výzkum kombinoval více metod sběru dat s cílem zachytit stav a podmínky realizace EVVO v různých typech regionů a identifikovat klíčové rozdíly, potřeby a bariéry.

Základem byla rešerše dostupných dokumentů, dat a strategických materiálů vztahujících se k EVVO doplněná kvantitativním dotazníkovým šetřením mezi školami a ekocentry. Dotazníkové šetření mezi školami bylo realizováno prostřednictvím online nástroje Google Forms a zahrnovalo celkem 401 respondentů z mateřských, základních a středních škol s vazbou na EVVO. Dotazníky se zaměřovaly zejména na míru realizace EVVO, dostupné zázemí, spolupráci s externími aktéry a vnímané bariéry. Paralelně proběhlo dotazníkové šetření mezi poskytovateli EVVO (ekocentry), do kterého se zapojilo 57 organizací. Pro případná porovnávání statistické významnosti rozdílů byly použity neparametrické testy. Hladina významnosti byla stanovena vždy na $\alpha=0,05$.

Kvalitativní část výzkumu tvořily ohniskové (fokusní) skupiny a individuální rozhovory. Fokusní skupiny proběhly ve všech sledovaných krajích, vždy s účastí přibližně 5–7

respondentů z řad relevantních aktérů (např. zástupci škol, ekocenter či veřejné správy), a byly realizovány online prostřednictvím platformy Jitsi. Dále bylo uskutečněno celkem 14 strukturovaných rozhovorů (2 v každém kraji) s klíčovými informátory z organizací a institucí, kteří nebyli zapojeni do fokusních skupin. Rozhovory probíhaly online prostřednictvím platformy Jitsi, trvaly přibližně 30–60 minut a byly anonymizovány. Cílem kvalitativní části bylo prohloubit porozumění zjištěním z dotazníkového šetření a zachytit zkušenosti a perspektivy jednotlivých aktérů.

Výsledná zjištění vycházejí z kombinace kvantitativních dat z dotazníků a kvalitativních výstupů z rozhovorů a fokusních skupin. Tento přístup umožnil nejen porovnat situaci napříč regiony na základě dat, ale také porozumět širším souvislostem, zkušenostem aktérů a kontextu realizace EVVO v praxi.

4. Výsledky

4.1. Socioekonomický kontext

Získaná data nenaznačují zásadní rozdíly v praxi EVVO mezi OPST a referenčními regiony. EVVO ve školách samotných je v obou typech regionů relativně podobná. Z výpovědí řady respondentů z OPST regionů je cítit entuziasmus reflektující zájem o obor a jeho další růst.

Ve srovnání s výpověďmi z referenčních krajů jsou ale patrné i specifické bariéry OPST regionů. Ty souvisejí především s širším socioekonomickým kontextem regionu a s méně rozvinutou infrastrukturou podpory a služeb EVVO. **Rozdíly mezi regiony se neprojevují primárně v samotné výuce environmentálních témat ve školách či mimoškolních programech, ale spíše v infrastruktuře podpory, dostupnosti služeb a sociálním kontextu regionu.**

„I když počet center roste, stále jich je nedostatek – a to jak z hlediska jejich geografického rozložení, tak počtu lektorů i zajištění zázemí, přičemž některé kraje mají tuto podporu výrazně hustší a funkčnější.“ (Ústecký kraj)

„Ta nevyrovnanost toho pokrytí toho kraje je obrovská... tady okolo těch Litoměřic, Teplic by to šlo, ale na západ... tam by se ekologická výchova musela dělat úplně jinak.“ (Ústecký kraj)

Zejména v Ústeckém, ale i Moravskoslezském kraji se jako výrazné bariéry objevily sociální znevýhodnění, jazykové bariéry, finanční dostupnost a regionální nerovnosti uvnitř kraje.

„A opravdu je to tím, že v Chomutově ekologická výchova končí. A pak už je vlastně problém, protože tam se nachází region, kde je více sociálně slabších, kteří mají údajně jiné starosti.“ (Ústecký kraj)

„A často nejsou to naše děti, [...] které jsou z gymnázia, ale často pochází i ze sociálně slabších rodin a oni prostě na to, řekněme, úplně nemají.“ (Moravskoslezský kraj)

„My bychom šli rádi do dolní oblasti Vítkovic, kde mají výukové programy, ale kraj na to nedotuje středním školám, pouze základním školám. Takže ty tam chodí zdarma, ale my ne. Takže my se tam v podstatě až tak moc nedostaneme.“ (Moravskoslezský kraj)

Tyto bariéry přinášejí specifické výzvy i pro metodické uchopení EVVO, ke kterému v současné době chybí relevantní podpůrné materiály. Respondenti výslovně mluví o jiných prioritách rodin v některých lokalitách, chybějícím vybavení dětí a o tom, že některé lokality vyžadují jiný typ EVVO.

„Jenom z toho důvodu, že opravdu vlastně ta sociální struktura je největší challenge a [...] neumíme na to reagovat, [...] environmentální výchova nebo výchova k udržitelnosti, klimatické vzdělávání má prostě svoje různé dimenze, které by měly reflektovat i tu situaci těch dětí. A ne vždycky třeba na to umíme ty učitele připravit. Opravdu je významně jiná práce s dětmi ze sociálně vyloučených lokalit, které řeší jako základní prostě životní podmínky a my jim vyprávíme o klimatu, tak je to mnohdy až úsměvné.“ (Ústecký kraj)

Situaci v referenčních krajích je oproti tomu možné charakterizovat jako stabilní, ale křehkou. V referenčních krajích finance hrají roli také, ale nejsou vnímány jako hlubší strukturální problém regionu.

„Ale co se týká žáků, tak já tam nevnímám problém. Už vzhledem k tomu, že školy mají šablony a mohou si ty programy nechat vlastně zaplatit z těchto zdrojů. A i co se týká těch ekopobytů, teď mi dokonce jedna škola říkala, že svým dětem ekopobyty hradí celé. Prostě na to sehnali peníze. Takže ne, nevnímám to, že by tam byl nějaký problém v tomto ohledu.“ (Zlínský kraj)

V návaznosti na tyto zkušenosti výsledky z kvalitativního šetření naznačují **dilema mezi cílenou a plošnou podporou**. V některých případech byla snaha o cílení podpory na konkrétní skupiny vnímána jako problematická, zejména z důvodu obtížného vymezení příjemců a vysoké administrativní náročnosti.

„Je to dost problematické vybrat, kteří jsou úplně znevýhodnění a kteří ne. [...] Protože každá třída má část dětí znevýhodněných. [...] Spíš je tam ten princip, proč by to měli dávat. Proč by měli dávat nějaké peníze, když to dítě to třeba nepotřebuje přímo do školy.“ (Moravskoslezský kraj)

Zkušenosti z praxe ukazují, že o cílenou podporu je často vysoký zájem, který převyšuje kapacity systému, a rozhodování o výběru podpořených subjektů tak může být pro poskytovatele obtížné. V tomto kontextu byla některými aktéry preferována spíše plošnější forma podpory, která by umožnila širší dostupnost programů EVVO.

V referenčních krajích se mluví spíše o obecné finanční dostupnosti a o tom, aby školní akce byly dostupné i pro rodiny s nižšími příjmy. I v těchto krajích však respondenti indikují, že **některé formy EVVO nejsou dlouhodobě dostupné všem** – např. je pravidlem, že výukových programů se neúčastní celá třída. Respondenti zde často uváděli, že systém v zásadě funguje, čerpá z tradice, utvořených kontaktů a dobrých zkušeností, je ale vystaven rizikům vyplývajícím z nečekaných změn, jako je např. odchod ředitele či koordinátora EVVO.

„Je pravda, že se nám už dlouho nestalo, že třeba třída přišla celá. A vím, že ty učitelé nějak říkají: "No, my jsme z nich nedostali ty peníze." [...]. Od paní, co nám řeší fakturaci, tak je taková zkušenost, že vlastně nám sem jezdí i dost teď soukromý školy, tak vlastně s těmi moc problém nebývá. A pražský školy, to jsou školy, co si nestěžují na cenu. Jsou vlastně na druhou stranu překvapený, že je to dost levný. Jak ty programy, tak ten pobyt [...]. Občas jako u těch bližších škol narazíme na to, že jsme teď zdražovali během posledních pěti let dvakrát, třikrát.“ (Středočeský kraj)

Někteří respondenti napříč regiony dále vyslovovali **obavy z nové politické situace a sociálního klimatu v České republice a změn v systému financování**.

„To znamená, že se už setkáváme i jako s útoky třeba na Facebooku nebo sociálních sítích. Nebo když napíšu komentář, tak jsme pro někoho zelení šílenci. A vlastně tu práci, kterou jsme dosud dělali s entuziasmem, teď musíme obhajovat.“ (Kraj Vysočina)

4.2. Role ekocenter a dalších poskytovatelů EVVO

Klíčovým aktérem EVVO jsou v OPST krajích i referenčních krajích ekocentra („střediska ekologické výchovy“), která zároveň nepředstavují homogenní skupinu, ale zahrnují organizace různé právní formy, velikosti a kapacit – od menších, často dobrovolnicky fungujících subjektů s omezenými rozpočty až po profesionální organizace s širšími týmy a stabilnějším zázemím. Udržují dlouhodobé kontakty s některými školami a nabízejí terénní programy i programy přímo ve školách, stejně jako mimoškolní vzdělávací a osvětové programy pro různé cílové skupiny. Význam služeb ilustruje např. zjištění, podle kterého **naprostá většina škol zapojených do průzkumu na prvním stupni využívá programy, které tato ekocentra nabízí (v. obrázek 1). Na mateřských školách je situace podobná (v. obrázek 2).**

Obrázek 1: Využití programů EVVO na 1. stupni ZŠ

Poznámka: Rozdíly mezi referenčními a OPST regiony nebyly statisticky významné, graf tedy uvádí souhrnný výsledek.

Obrázek 2: Využití programů EVVO na MŠ

Poznámka: Rozdíly mezi referenčními a OPST regiony nebyly statisticky významné, graf tedy uvádí souhrnný výsledek.

Kvalitativní data napříč regiony zároveň ukazují, že poptávka škol po programech EVVO často převyšuje kapacity poskytovatelů.

„...Poptávka převyšuje nabídku naši, [...] mám pocit, že tenhle ten stav probíhá i v dalších střediscích v kraji.“ (Středočeský kraj)

„Možná jediné slabé místo bych řekl, že má Liberecký kraj v tom, že ta poptávka neustále od těch škol je větší, než co ty střediska dokážou uspokojit.“ (Liberecký kraj)

„V podstatě všechna ta ekocentra nebo organizace, které se zabývají EVVO, jsou vytížené maximálně [...] objednává se dva roky dopředu.“ (Karlovarský kraj)

Zapojení ekocenter do sítí EVVO se ukazuje jako významnější faktor než samotná regionální příslušnost. Data ukazují, že EVVO funguje jako síťový ekosystém – který ale není rozvinut ve všech regionech stejně.

Ekocentra v referenčních krajích jsou začleněna do existujících sítí poskytovatelů EVVO častěji než ekocentra v krajích OPST. Ta mají omezené personální kapacity, nepokrývají všechny části regionu rovnoměrně a v krajích je také malý počet pobytových center. Ve srovnání s referenčními regiony je zřejmý rozdíl v kapacitě (v. tabulka 1) a výkonu: ekocentra z referenčních krajů nabízejí své služby významně vyššímu počtu škol než ekocentra z krajů OPST a nabízejí v průměru více výukových programů než ekocentra OPST.

Tento rozdíl pravděpodobně souvisí především s jejich vyšší personální kapacitou. V nabídce ekocenter z referenčních krajů se také častěji objevují delší typy programů.

„Kdybychom v tu dobu měli víc lidí, jsme schopni tu poptávku škol naplnit třeba dvojnásobně.“ (Ústecký kraj)

Regiony	Průměrný počet zaměstnanců ekocentra ve vzorku	Průměrný počet zaměstnanců ekocentra na EVVO ve vzorku
OPST	2	1,8
Referenční	4	3,3

Tabulka 1: Rozdíly mezi ekocentry OPST a referenčními ve vzorku

V počítaných bariérách mezi skupinami téměř nejsou rozdíly. **Hlavními bariérami jsou financování, nedostatek času a personálních kapacit.** Naopak málo významné jsou počítané bariéry v nedostatečné odborné znalosti lektorů, chybějící metodické podpoře či nejasnosti, jak nová témata začlenit do stávajících programů. Jediný významný rozdíl se objevuje v tom, že nízký zájem škol o transformační témata referenční skupina považuje spíše za důležitou bariéru, zatímco respondenti v OPST regionech s tím nesouhlasí – nevnímají, že by o tato témata měly školy nízký zájem.

V hodnocení překážek rozvoje EVVO služeb se obě skupiny neliší. **Za největší považují nedostatek financí,** za nejméně důležitou naopak nízký zájem škol.

„U nás je obrovská fluktuace třeba i těch lektorů anebo i pokud se třeba k nám hlásí nějakí kvalitní lidé i například ze školství nebo takhle, tak většinou potom vlastně to skončí na tom ohodnocení, že prostě ty finance tady nejsou...“ (Zlínský kraj)

„Takže přijde nějaký šikovný lektor, a když zjistí, že se tady neužíví, tak zase prchne.“ (Zlínský kraj)

Ani v hodnocení překážek pro podávání projektových žádostí se obě skupiny neliší. **Nejdůležitějšími překážkami pro využití dotačních podpor jsou nedostatek personálních kapacit na zpracování žádostí, případně vysoká míra spolufinancování či složitá administrativa.** Naopak technické potíže či nejasná komunikace s poskytovatelem spíše není považována za problém.

Oběma skupinám by také pomohly stejné změny v parametrech a formách podpory. **Nejvíce je vyjadřována potřeba finanční podpory na mzdy lektorů a pracovníků, také na zjednodušení administrace a vykazování, též podpory provozu a údržby ekocentra.** Celkově respondenti zdůrazňují **důležitost stabilního systému financování, granty na konkrétní aktivity mají podle jejich názoru spíše jen doplňující význam.**

„Aby tam fungovala i ta finanční podpora a měl bych tu jistotu, že můžu plánovat třeba na několik let dopředu nebo na několik měsíců.“ (Zlínský kraj)

„My jsme strašně vděční za tu institucionální podporu, protože je to opravdu na rozvoj jako ekocenter [...], ale není to udržování organizace, na to, co už jako běží...“ (Zlínský kraj)

Výsledky z fokusních skupin a rozhovorů ukazují **v některých regionech velmi nerovnoměrnou dostupnost podpory pro poskytovatele EVVO.** Projevuje se to zejména v krajích OPST. Zatímco dlouhodobě fungující poskytovatelé kvůli existujícím překážkám (předfinancování, administrativní náročnost) některé typy podpory nedokážou plně využít, subjekty se silným institucionálním a finančním zázemím (např. VŠ) bariéry snáze překonají a finanční podpory využívají. **Dle části respondentů to může vytvářet nezdravé konkurenční prostředí.** Současně i v krajích s promyšlenou a cílenou podporou regionálního zasíťování se potýkají s reflektováním určité nerovnoměrnosti v dostupnosti – i zde tedy celkové krajské propojení zůstává aktuální výzvou.

„Pro školy, který jsou v malých obcích a třeba vzdálenější [...] je někdy problém doprava. Jako dostat školní třídu někam (do vzdálenějšího ekocentra) je docela těžký.“ (Liberecký kraj)

„Určitě to velkej problém je, protože je řada opravdu těch malejch škol v podhůří Krkonoš na Jilemnicku v našem regionu [které se k nám nemohou dostat].“ (Liberecký kraj)

„Ve finále sice pobyt má nějakou cenu, ale oni pomalu jednou tolik platěj za tu dopravu dost často.“ (Středočeský kraj)

*„Zajímaly by mě ty důvody, proč třeba ta Jilemnice nebo tyhle ty okrajové části mají pocit, že je to hůř dostupné, protože my jsme jednak malý kraj, a jednak si myslím, že právě díky tomu projektu strategického partnerství jedno z kritérií bylo, že se to geograficky rozprostřelo. A ještě tam byly subdodávky z dalších menších organizací pro ty strategické partnery, kteří působí lokálně třeba na Semilsku, v takových těch menších částech.“
(Liberecký kraj)*

Jako efektivní se pro ekocentra z regionů OPST jeví síťování na národní úrovni:

„...Nůžu říct, že my třeba s kolegyní, co taky je v našem ekocentru, tak využíváme právě ty veletrhy EVVO, ty celorepublikové a vlastně na základě těch se známe s těmi lidmi z celé republiky a pomáháme si tím a nebo si říkáme, co nového, co by se dalo udělat a tak dále.“ (Moravskoslezský kraj)

Zároveň však z rozhovorů vyplývá, že **ačkoliv je o setkávání a síťování mezi aktéry zájem, jejich realizace naráží na kapacitní limity**. Pravidelnější setkávání jsou často obtížně realizovatelná, a to jak z hlediska časových možností účastníků, tak z důvodu kumulace dalších aktivit v průběhu roku.

4.3. Role škol

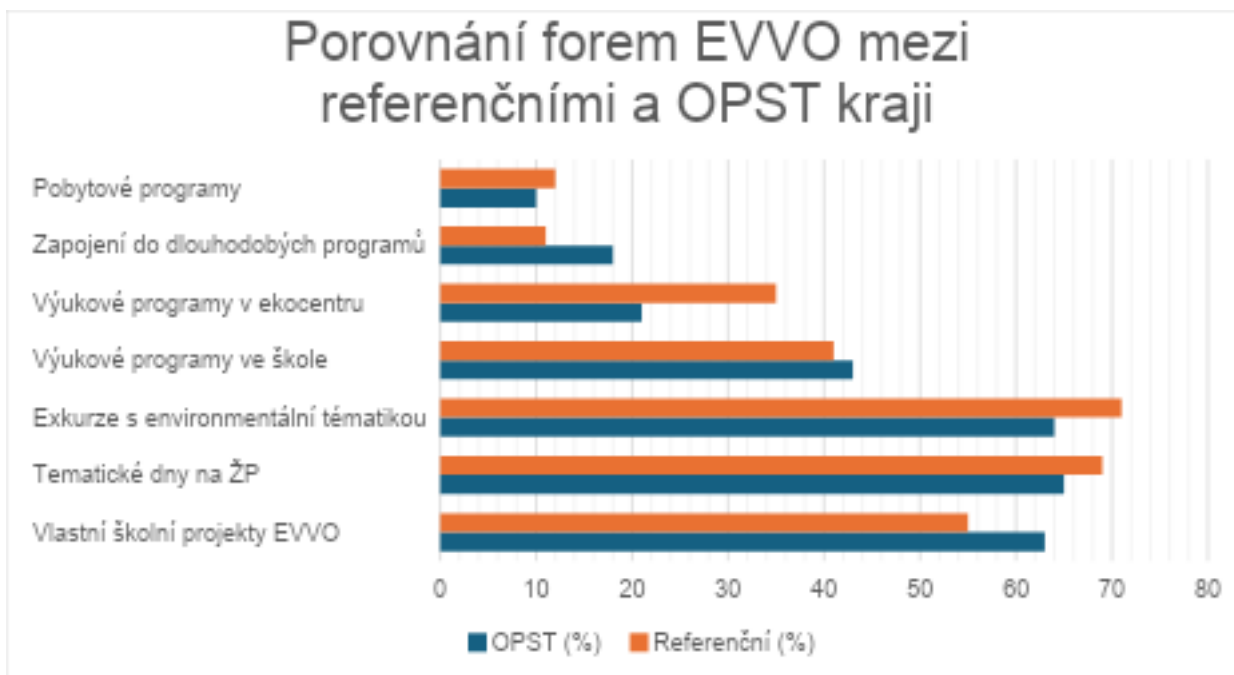
Školy v obou typech regionů uváděly podobné zkušenosti s integrací environmentálních témat do výuky, podobné typy využívaných programů a také podobné pedagogické přístupy. V obou typech regionů také **většinou škol nechybí motivace k EVVO** (v. obrázek 3).

Obrázek 3: Chybějící motivace a podpora k EVVO

Poznámka: Rozdíly mezi referenčními a OPST regiony nebyly statisticky významné, graf tedy uvádí souhrnný výsledek.

Ve srovnání forem EVVO nejsou ve většině případů mezi OPST a referenčními kraji statistické rozdíly. Ty se nicméně objevují v kategorii „**Výukové programy EVVO s externími lektory v ekocentru**“, které častěji uplatňují referenční školy a „**Zapojení do dlouhodobých projektů EVVO nabízených jinými organizacemi (např. Ekoškola, Škola pro udržitelný život)**“, které častěji uvedly školy OPST (v. obrázek 4). Školy OPST dále ve srovnání s referenčními o něco méně využívají okolí školy pro výuku.

Obrázek 4: Porovnání rozdílů ve formách realizace EVVO mezi referenčními a OPST kraji

Poznámka: Graf uvádí procentuální podíl škol, které uvedly, že uplatňují danou formu EVVO.

Jedním z nejvýraznějších zjištění, které se shodně objevuje jak v datech z krajů OPST, tak z krajů referenčních, je **význam zapojení škol do existujících sítí a programů EVVO**. Kvantitativní analýza ukazuje, že **školy, které nejsou do těchto sítí zapojeny, častěji uvádějí nedostatek spolupráce s ekocentry a dalšími poskytovateli environmentálního vzdělávání, stejně jako nedostatek metodické podpory a inspirace pro vlastní práci.**

Kvalitativní data tento obraz doplňují o vysvětlení, že spolupráce mezi školami a poskytovateli EVVO je v praxi často založena na osobních kontaktech, dlouhodobých vztazích a zkušenostech s kvalitou konkrétních programů. **Školy, které vazby s poskytovateli EVVO navázaly, mají tendenci využívat programy opakovaně, zatímco školy mimo tyto sítě zůstávají spíše izolované.**

Zvlášť **role koordinátora EVVO na škole může mít zásadní vliv na podobu a kvalitu realizace environmentálního vzdělávání.** Ve školách, kde je tato role aktivně naplňována, dochází častěji k rozvoji environmentálních aktivit a inovativních forem výuky.

„Většina tadytěch škol, kde mají koordinátora, tak potom mají přírodní zahradu, učí venku, využívají ty různé aktivní způsoby výuky, takže ono to má potom jako obrovský dopad.“ (Zlínský kraj)

Zároveň se však ukazuje, že **samotné formální ustavení této role není dostačující a její přínos závisí na reálném naplnění a podpoře.**

„Opravdu v některých školách je to jenom funkce pro funkci, která je jenom jmenovaná, ale dál prostě nefunguje.“ (Karlovarský kraj)

Zkušenost z Vysočiny zároveň naznačuje, že (střední) školy oceňují a aktivně využívají programy přizpůsobené jejich vzdělávacím potřebám a kontextu, včetně témat, jako je změna klimatu.

Rozdíly mezi OPST a referenčními regiony se výrazněji projevují především v oblasti dostupnosti infrastruktury EVVO. Kvalitativní data poukazují na **nerovnoměrné geografické rozložení ekocenter a dalších poskytovatelů environmentálních programů**, přičemž **v některých částech OPST regionů je jejich dostupnost výrazně omezená.** Školy z OPST regionů také častěji uvádějí **nedostatek spolupráce s poskytovateli EVVO nebo nedostatek informací o dostupných aktivitách v regionu.**

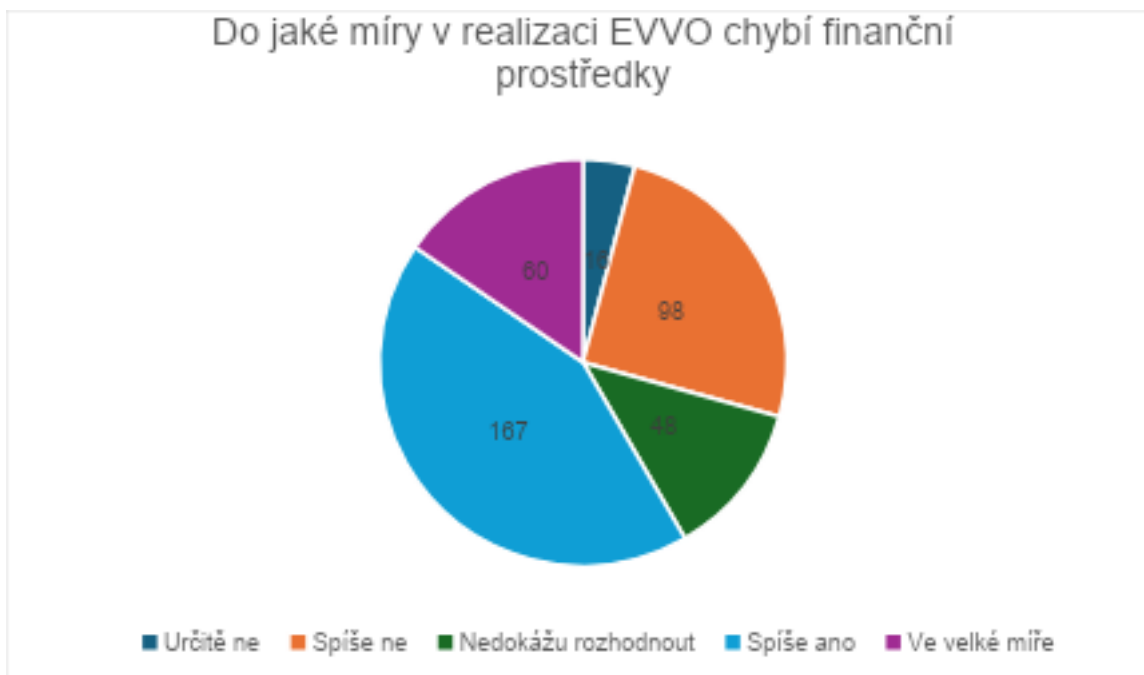
Mezi překážky, které se opakovaně objevují v kvalitativním sběru dat i v dotaznících, patří u některých škol i omezené prostorové podmínky – například situace, kdy má škola prostory pouze v nájmu nebo je sdílí s dalším subjektem. Zjištění České školní inspekce ukazují, že většina škol má k dispozici školní zahradu nebo jiné zázemí pro venkovní výuku, nicméně slabší je jejich vybavenost pomůckami pro terénní či laboratorní výuku (ČŠI, 2020)¹. Na rozdíl od těchto zjištění se však v našem výzkumu problém nedostatečného materiálního vybavení výrazněji neobjevoval, zatímco významněji se ukazovala právě omezení spojená s vlastnictvím a sdílením prostor.

Dalším faktorem, který se v datech z OPST i referenčních regionů opakovaně objevuje, je význam finanční dostupnosti programů.

„Tak o peníze jde až v první řadě. Takže každopádně bych doporučila a nevím, jestli se to podaří. Více financí do té problematiky ekologické výchovy.“ (Kraj Vysočina)

Rozhovory zároveň ukazují, že **poptávka po programech environmentálního vzdělávání výrazně roste ve chvíli, kdy jsou tyto programy pro školy finančně dostupné nebo bezplatné.** V opačném případě musí školy zvažovat využití těchto programů v konkurenci s dalšími vzdělávacími či kulturními aktivitami.

¹ ČŠI (2020). Environmentální výchova na základních školách ve školním roce 2019/2020. Česká školní inspekce. Online dostupné zde: https://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/PDF_el_publicace/Tematicke%20zpravy%20vyvstaveny%20v%20TZ_environmentalni-vychova-na-ZS-2019-2020.pdf

Obrázek 5: Pociťovaný nedostatek finančních prostředků pro EVVO z pohledu škol

Poznámka: Rozdíly mezi OPST a referenčními regiony nebyly statisticky významné, graf tedy uvádí souhrnný výsledek pro obě skupiny.

Významným rozdílem mezi regiony je rovněž sociální kontext. Data z OPST regionů upozorňují na **specifické podmínky některých lokalit, kde je práce s environmentálními tématy ovlivněna sociální strukturou regionu, ekonomickou situací rodin nebo jazykovou diverzitou žáků**. Tyto faktory mohou ovlivňovat motivaci škol i možnosti zapojení žáků do některých typů programů. Kvantitativní analýza tento aspekt částečně potvrzuje tím, že **školy z OPST regionů častěji uvádějí nedostatek motivace nebo podpory ze strany rodičů**.

„...Tam ty problémy jsou nejenom finančního rázu, že ty děti jsou špatně vybavené, špatně třeba obuté, ale je tam i plno dětí, [...] kde je třeba polovina dětí, který mi ani pořádně nerozumí. Takže další velká bariéra, která tady nastává, je ta jazyková.“ (Ústecký kraj)

Zdrojem nejistoty škol napříč regiony je dále nejasná situace kolem kurikulární reformy a její rozdílné vnímání školami. Zatímco některé školy vnímají revizi RVP z pohledu začlenění EVVO pozitivně, jiné si nejsou jisty, v jaké podobě a kdy bude dokument přijat a jaký bude mít reálný dopad na školy, a další vnímají změnu spíše jako „nutnou povinnost“.

„Kdyby se nějaké věci podařilo prosadit do povinných věcí školy, tak zase by to pomohlo, protože by ti učitelé k tomu, já nechci použít slovo motivování, byli by spíš dotlačeni k tomu, že by to museli učit a museli by se tomu věnovat.“ (Ústecký kraj)

4.4. Role krajů a obcí

Kraje hrají zásadní roli pro koordinaci a dlouhodobou finanční podporu EVVO. Míra jejich podpory ale není ve všech krajích stejná.

V OPST krajích je větší pozornost věnována tomu, zda kraj dokáže vytvořit dostatečné podmínky, síť a pokrytí. Současně **je patrný posun v podpoře EVVO ze strany Ústeckého i Karlovarského kraje. Respondenti z těchto OPST regionů vnímají, že situace v oblasti EVVO se v jejich regionu zlepšuje, což platí i pro rostoucí finanční podporu**, např. ze strany kraje:

„Já jsem rád, že nové vedení Karlovarského kraje nám schválilo rozpočet a v podstatě nesnížilo, naopak v některých případech i zvýšilo trochu částky. Pro mě je zásadní to, že v této době to neskrouhli. (Karlovarský kraj)

„Ta koncepce kraje se opravdu lepší, protože se okolo toho motám už delší dobu. A ty peníze tam teď jsou lepší, bych řekl. A i bych řekl, že takový ten profesionální přístup těch lidí na kraji se taky zlepšil. Jednak podporou ekologické výchovy, ale i [podporou] rozvoje biodiverzity a podobných dalších věcí. A je to opravdu koncepčnější, protože ty peníze tam jsou stále.“ (Ústecký kraj)

Oceňují **význam krajských koncepcí EVVO, profesionálnější přístup krajských institucí i větší zapojení obcí.**

Obrázek 6: Souhrnná data pro školy – využívání dotace pro EVVO z kraje

Respondenti v těchto regionech také velmi pozitivně vnímali příležitost k setkání různých aktérů v rámci ohniskových skupin.

„Byť jsem hodně chválil kraj, tak asi by to sneslo ještě nějakou, řekněme, sofistikovanější komunikaci v rámci různých stakeholderů, kteří se v kraji pohybují. Byť tedy se setkáváme jednou za čas na krajském úřadě, tak nevím, jestli je to úplně ideální formát. Tam se spíš jako oznámí, co se stalo, a pak dostaneme prostor si říct svoje. Ta diskuse tam není úplně hluboká a možná [tu je] dvojkolejnost, kdy vlastně velké množství té práce odvede SEVER, byť tedy ve třech lidech.“ (Ústecký kraj)

To může ukazovat jednak **zájem o výměnu zkušeností, a tedy i větší „prosítování“** těchto organizací, jednak i na určitý **deficit v budování regionálních „ekosystémů“ EVVO**. Ten může odrážet i **nepoměr v míře začlenění zkoumaných ekocenter do existujících sítí EVVO: zatímco v OPST regionech byla v sítích EVVO zapojena jen menšina organizací (9 z 22, resp. 40%), v referenční skupině to byla výrazná většina (22 z 32, resp. téměř 70%).**

„Jakoby že [by se] v nějakém tom okrese nebo větším kraji prostě udělala síť, jako že tady máte ty centra a každý se specializuje na něco.“ (Moravskoslezský kraj)

„Spousta kolegů vůbec netuší, že by se třeba někam dalo vůbec na exkurzi jet, že by byla prostě nějaká taková, řekněme, ať už portál nebo informační služba, která by tohle trošku těm učitelům nabízela, pomohla jim v tomhle se zorientovat.“ (Karlovarský kraj)

Část respondentů reflektovala **nerovné podmínky podpory a nebezpečí vzniku nezdravého konkurenčního prostředí mezi poskytovateli EVVO**. Tyto tendence by **systemy podpory na úrovni krajů měly cílně mitigovat a nastavovat podmínky pro spolupráci, koordinaci a dělbu rolí mezi poskytovateli**. Specifická situace byla zaznamenána v Moravskoslezském kraji, kde z pohledu respondentů kraj upřednostňuje vybraný subjekt nad jinými poskytovateli EVVO a vytváří tak nerovné podmínky:

„A co trápí nás je, že necítíme podporu z krajského úřadu, který spolupracuje v oblasti EVVO s jinou, v podstatě konkurenční institucí, školou [...]. Přestože jsme slyšali, že je zájem o toto [naše] specializační studium [...], tak nejsme schopni konkurovat jinému subjektu, který v podstatě nabízí stejný certifikát za méně peněz, protože dostávají příspěvek od krajského úřadu [...].“ (Moravskoslezský kraj)

„Mně přijde, že i ten okruh příjemců informací z krajského úřadu je pořád tentýž a jakoby ty informace nejdou ven. Jako by byla neochota do toho systému pustit někoho dalšího.“ (Moravskoslezský kraj)

V referenčních krajích se role krajů liší. V některých krajích je samotná praxe více nesena zaběhnutými institucemi, školami a existujícími vazbami. U Vysočiny je například patrné, že funguje silná tradice a zavedená infrastruktura, byť i tam respondenti chtějí více financí a lepší provázání. V Libereckém kraji respondenti oceňovali existenci stabilní infrastruktury podporující síť ekocenter v různých částech regionu a partnerskou spolupráci mezi krajem a realizátory EVVO. Z hlediska respondentů z tohoto kraje jde o optimální stav, který již nejde v daných podmínkách dále příliš vylepšovat – jen udržet.

„Asi třetím rokem u nás běží projekt, kde máme šest strategických partnerů rozmístěných po celém území Libereckého kraje. A především, co je jejich cílem, prostě zanášet nebo metodicky vést a rozvíjet [...] dlouhodobou environmentální výchovu, dlouhodobé vzdělávací programy na školách. Takže z toho projektu mám opravdu velkou radost myslím, že to je strašně důležité.“ (Liberecký kraj)

„Takže jsme se snažili uživit se krátkodobými programy [...] a nebyl moc prostor na rozvoj nějaké koncepčnější práce. A teď [...] díky podpoře přes ten projekt strategického partnerství se tohle prostě změnilo. Takže rozhodně zásadní velká změna.“ (Liberecký kraj)

„Já hlavně znám, jak to funguje třeba v Libereckém [kraji], kde to je úžasný. Ale tenhle model nevím, jestli je přenosný do Ústeckého kraje.“ (Ústecký kraj)

Obdobný model založený na smlouvě mezi krajem a 5 vybranými ekocentry, která pokrývají služby v různých částech, uplatňuje několik let i Středočeský kraj. Z krajů OPST jej od roku 2025 zkouší zavádět Ústecký kraj; zde jde zatím jen o 2 takto podpořená ekocentra vzhledem k podmínce získání certifikace poskytovatele EVVO.

Důležitou, ale jen dočasnou alternativou k finanční podpoře z krajů jsou dále prostředky z Evropských fondů, které v posledních pěti letech využil větší díl respondentů než krajské zdroje. Přes existenci speciálního operačního programu pro regiony OPST, nebyl mezi nimi a referenčními skupinami nalezen statisticky významný rozdíl ve využívání prostředků z EU (pravděpodobně díky dosavadní plošné dostupnosti prostředků z OP JAK, OPŽP, programu Interreg apod.). Zároveň to může naznačovat, že současné cílené intervence do OPST regionů nejsou nastaveny tak, aby měly výrazný vliv přímo na EVVO. Zajímavým zjištěním je, že školy v OPST regionech uvádějí, že častěji čerpaly podporu z firemních a nadačních zdrojů.

Obrázek 7: Využívání finančních prostředků z OP JAK pro EVVO školami

4.5. Transformační témata v praxi EVVO

V přístupu k těmto tématům lze najít určitou ambivalenci. Na jedné straně jsou **transformační témata respondenty vnímaná jako důležitá**. Na druhé straně respondenti z řad ekocenter uváděli, že **školy preferují méně náročná témata, zejména praktická a lokální, spojená s osobním chováním** ve vztahu k místní přírodě, odpadové problematice, potravinám a podobně.

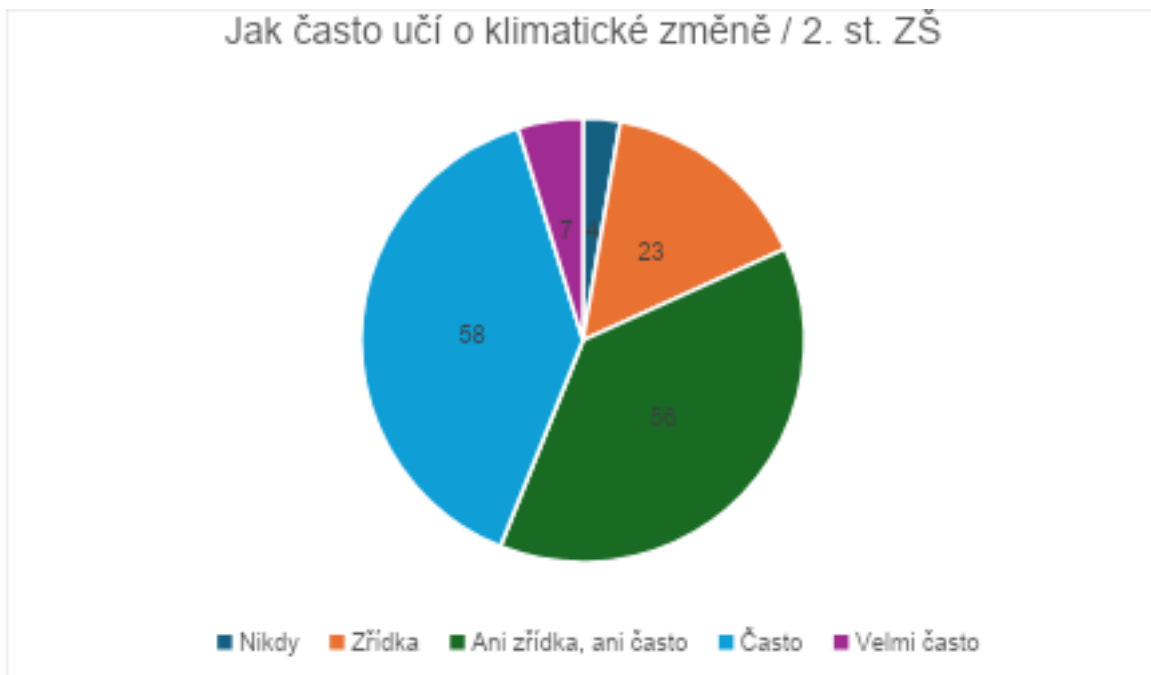
„A zdá se mi, že vesměs větší zájem je o programy typu, jak se peče chleba nebo jaké jsou bylinky [...]. Ale moc nemají aktivně zájem o témata, taková ta hlubší, globální problémy, změna klimatu.“ (Ústecký kraj)

„My jak vzděláváme učitele, tak mimo to děláme i vzdělávací programy zaměřené na dekarbonizaci škol. A to jsme už museli třikrát zrušit, protože o to vlastně nebyl vůbec zájem. [...] O to vlastně není vůbec zájem, protože vlastně to kurikulum to po nich nevyžaduje.“ (Kraj Vysočina)

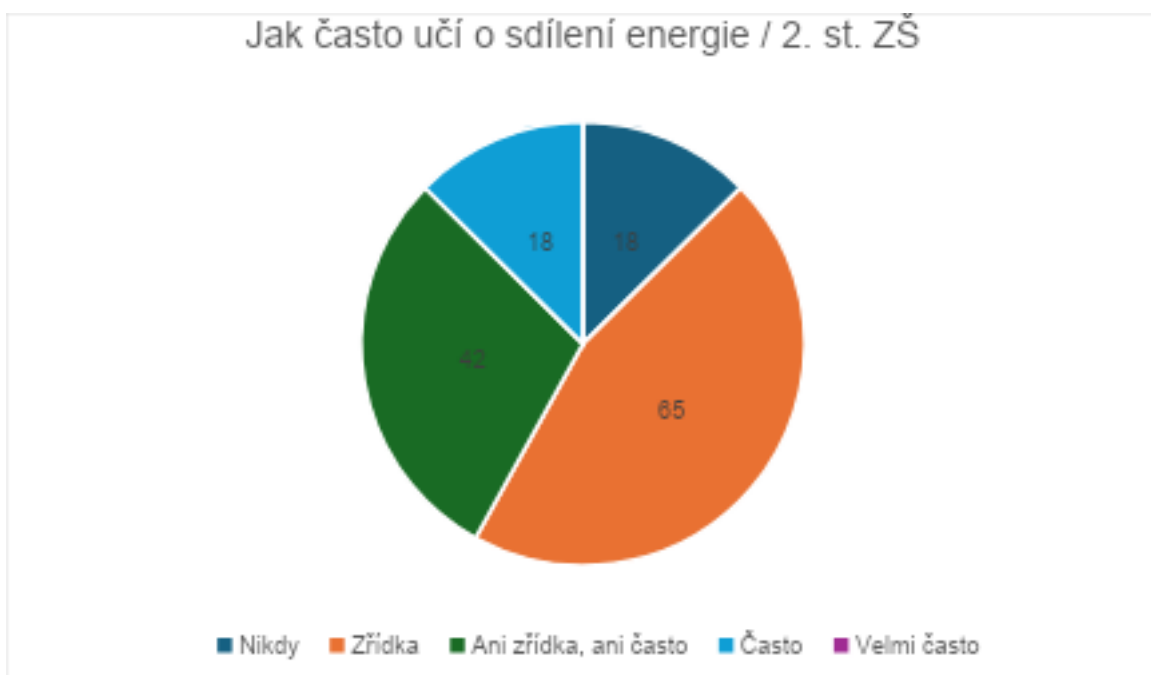
„A co se týče transformačních věcí třeba ve školství jako RVP a podobně, tak děláme výchovné programy, jak tahleta témata – udržitelnost, klima, místně zakotvené učení a tak dále – integrovat. Jak to najít v těch nových dokumentech a říct: „Hele, tady to je a když tohle budu dělat, tak to tím naplním.“ Takže to se snažíme dělat, v tomhle směru osvětu pro ty školy.“ (Liberecký kraj)

Rozdíly mezi OPST a referenčními kraji jsou poměrně smíšené a nepřinášejí zcela jasný obrázek. Například klimatickým vzděláváním se v obou skupinách zabývala většina škol ze vzorku, téměř polovina pak často či velmi často; výrazně méně často se ve školách

objevuje např. téma sdílení energie. Ani v jednom případě se obě skupiny od sebe statisticky nelišily.

Obrázek 8: Klimatické vzdělávání na 2. stupni ZŠ

Obrázek 9: Výuka o sdílení energie na 2. stupni ZŠ

Respondenti z OPST regionů uvádí transformační témata jako bariéru méně často. Častěji zařazují do výuky témata, jako je obnova krajiny po velkoplošných zásazích.

5. Diskuse

Rozdíly mezi OPST a referenčními regiony jsou především strukturálního charakteru. **Menší počet ekocenter v OPST regionech a nižší počet zaměstnanců**, kteří se v těchto centrech zaměřují na EVVO, způsobuje, že **centra v OPST regionech dokážou svými službami pokrýt menší počet škol i veřejnosti** a jejich služby jsou tak pro některé žáky a další klienty hůře dostupné. Tím vzniká nerovnost mezi přístupem k EVVO mezi žáky z OPST a referenčních regionů. **Pro snížení tohoto rozdílu by bylo potřeba podpořit v OPST regionech rozšíření kapacit a působnosti těch již existujících a zvýšení počtu jejich pedagogických pracovníků, případně po důkladném vyhodnocení předpokladů a udržitelnosti i založení nových ekocenter.**

Mezi OPST a referenčními regiony lze dále pozorovat rozdílnou míru komplexnosti „ekosystému EVVO“: **OPST ekocentra jsou méně zapojena do EVVO sítí než ekocentra v referenčních krajích.** Referenční ekocentra také spolupracují s hustší sítí škol než ekocentra z OPST. Lze předpokládat, že hustší a lépe fungující sítě mohou lépe podporovat mechanismy sociálního učení svých členů a v důsledku vést k zavádění pokročilejších metod EVVO. **Pro zmírnění tohoto deficitu doporučujeme podpořit zapojení existujících OPST ekocenter a zainteresovaných škol do „ekosystému“ EVVO na regionální i nadregionální úrovni** (např. sítě jako Pavučina, MRKEV, Mrkvička, celostátní programy Ekoškola, Škola pro udržitelný život apod., krajské pracovní skupiny EVVO nebo krajské sítě ekocenter).

V samotné pedagogické praxi subjektů působících v OPST a referenčních regionech nejsou patrné zásadní rozdíly. Výjimku tvoří častější využívání výukových programů v ekocentrech v referenčních krajích. To dokládá důležitost dojezdové vzdálenosti škol od center, která je vzhledem k nižší hustotě ekocenter v OPST krajích vyšší. Také se to ukazuje v zapojení škol do dlouhodobých projektů externích organizací (typu Ekoškola, Škola pro udržitelný život) a větší míře realizace programů přímo ve škole. Oboje je vyšší v OPST krajích, možná právě jako důsledek horší dostupnosti výukových programů v ekocentrech.

Specifickým rysem OPST regionů je také silnější potřeba najít vhodný metodický přístup pro práci s žáky ze sociálně vyloučených lokalit či z jinak méně podnětného prostředí. Žáci z této skupiny mohou mít ztížený přístup k některým formám EVVO, např. k pobytovým programům z důvodu finanční bariéry², účinnost krátkých výukových programů může pro některé žáky snížit horší znalost českého jazyka atd. Naopak relativně dostupnější mohou být programy propojující žáky s jejich komunitou (místně zakotvené učení), které odrážejí sociální kontext žáků a jejich životní zkušenost. **Pro posílení tohoto**

² Srv. Ellington, A., & Prado, C. (2024). Connecting schools and communities: a look at place-based learning and equitable access in SF Bay Area outdoor environmental education. *Environmental Education Research*, 30(8), 1327–1347. <https://doi.org/10.1080/13504622.2024.2321260>

přístupu doporučujeme systematicky rozvíjet v OPST krajích metodickou podporu učitelů. Ekocentra s touto nově rozšířenou nabídkou pomůžou školám realizovat programy zohledňující sociální kontext a místní podmínky. Odborníci z ekocenter mohou programy přímo facilitovat či rozvíjet pedagogické kompetence vyučujících.

Pro dlouhodobý rozvoj EVVO v OPST regionech je důležitá finanční stabilita. Na jejím zajištění se může podílet více subjektů, státních, regionálních i soukromých. Pravidelná finanční podpora je pro udržitelnost EVVO důležitější než jednorázové granty. **Zavedení systému pravidelné finanční podpory pro vybraná ekocentra je proto dalším předpokladem pro úspěšnou realizaci EVVO v OPST regionech.**

Důležitou roli pro rozvoj EVVO hrají kraje. Přestože podpora ze strany krajů se ve většině sledovaných regionů zlepšuje, průzkum ukázal i značné rozdíly v přístupu. Ukazuje se vedle samotného objemu finanční podpory, že hraje významnou roli i **potřeba zlepšit celkový systémový přístup, zahrnující např. lepší koordinaci uvnitř úřadu, podporu koordinačních a sdílecích platform, vzájemnou koordinaci mezi finančními zdroji, jasná a funkční kritéria podpory, zjednodušenou administrativu dotací a jiných forem finanční podpory.** Některé postupy, např. systematické zvýhodňování jednoho subjektu proti ostatním, mohou být v tomto kontextu problematické. **Vyvážené rozdělení finanční podpory na základě jasných kritérií mezi služby více ekocenter v kraji může být proto důležitým předpokladem pro zajištění rovného přístupu žáků k EVVO.**

6. Návrhová část

Na základě výsledků provedené srovnávací analýzy jsou formulována následující doporučení ke zlepšení systému podpory EVVO na úrovni krajů. Doporučení byla vybrána s důrazem na potřeby specifické či zvláště důležité pro kraje OPST, tak jak je ukázala provedená analýza. Vzhledem k tomu, že v řadě parametrů se však potřeby krajů OPST a krajů referenčních neliší, velká část doporučení se týká i ostatních krajů v ČR. Specifickým důrazem v rámci doporučení jsou doporučení k posílení zaměření EVVO na transformační témata, tedy témata zaměřená na hlubší systémové změny socioekonomického i environmentálního stavu směrem k udržitelnosti – jako je např. energetická transformace, oběhové hospodářství, reakce na dopady a příčiny klimatické změny. Tato doporučení jsou zvláště důležitá pro regiony OPST, ale mají opět obecnější platnost pro celou ČR.

Doporučení jsou směřována k tomu, jak zlepšit stav a podmínky pro EVVO v krajích na systémové úrovni (celokrajsky), nikoli na úrovni jednotlivé organizace. Jsou tedy určena primárně veřejné správě odpovědné za realizaci EVVO (krajské samosprávy, MŽP a jím zřizované organizace, MŠMT), poskytovatelům podpory a z hlediska vzájemné spolupráce a koordinace i klíčovými aktéry EVVO v krajích.

Doporučení jsou rozdělena do tří oblastí:

- Doporučení pro podporu škol a učitelů
- Doporučení pro podporu služeb ekocenter a dalších poskytovatelů EVVO
- Doporučení pro celkovou koordinaci a rozvoj EVVO na úrovni krajů (potřebná pro ekocentra, školy i další subjekty EVVO) – včetně doporučení k posílení transformačních témat

6.1. Doporučení pro podporu škol a učitelů

Následující doporučení jsou zaměřena zejména na motivační prvky pro koordinátory EVVO na školách (motivace k proškolení a rozvoji, k zapojování se do EVVO aktivit) a na nastavení vhodných forem podpory z OPST a dalších krajských, národních i evropských zdrojů pro školy zapojené do EVVO programů.

Stručný přehled doporučení:

- 1.1 Podpora síťování škol
- 1.2 Podpora dlouhodobé spolupráce škol s poskytovateli EVVO při plánování a realizaci výuky
- 1.3 Podpora ustavování a profesního rozvoje školních koordinátorů EVVO
- 1.4 Koordinovaný přístup v poskytování nabídek EVVO školám
- 1.5 Jednoduché, ale cílené a funkčními kritérii podložené nástroje finanční podpory EVVO ve školách
- 1.6 Nástroje pro zapojení socioekonomicky znevýhodněných osob, skupin či regionů do EVVO

Podrobný popis doporučení:

- **Doporučení 1.1: Cíleně podporovat zapojení škol do sítí zaměřených na sdílení, spolupráci a využívání efektivních postupů EVVO – a to na regionální i celostátní úrovni. Důležité je přitom vytvářet i nízkoprahové příležitosti k zasíťování – základem může být „jen“ kvalitní zpravodaj a každoroční setkání k EVVO.**
 - **Nástroje podpory:** Zahrnutí do podporovaných/preferovaných aktivit dotačních programů. Zahrnutí do kritérií financování. Zahrnutí do témat vzdělávacích akcí pro zřizovatele, management a pedagogické pracovníky škol (příklady dobré praxe, přínosů doložených výsledky evaluací a studií).
 - **Odůvodnění:** Zapojení v sítích umožňuje školám získat podporu, přehled a informace, což je dle dotazníkového šetření právě to, co ve velkém

postrádají. Další výhodou síťování je sdílení dobré praxe; stačí např. kvalitní zpravodaj a jednou ročně např. krajské setkání koordinátorů EVVO, velká část škol a učitelů pociťuje omezené kapacity, které může vynaložit pro EVVO.

- **Příklady:** Zapojení do sítí MRKEV a Mrkvička nízkoprahově fungujících na celostátní i krajské úrovni, do dlouhodobých programů EVVO (Ekoškola, Škola pro udržitelný život...) alespoň na základní úrovni.

- **Doporučení 1.2: Podporovat využívání dlouhodobé spolupráce škol s poskytovateli EVVO při plánování a realizaci školních vzdělávacích programů – průvodcování, mentoring, kolegiální podpora, učící se komunity, adresná metodická podpora**
 - **Nástroje podpory:** Zahrnutí do podporovaných/preferovaných aktivit dotačních programů pro školy a poskytovatel EVVO. Zahrnutí sdílení zkušeností a výsledků do vzdělávacích akcí pro pedagogy. Motivace vedení škol ze strany krajské samosprávy a dalších složek veřejné správy (ministerstev, místních samospráv).
 - **Odůvodnění:** Výzkumy ukazují vyšší přínos dlouhodobých programů.
 - **Příklady:** Průvodcování koordinátora EVVO, koordinátora ŠVP, učitelského týmu při rozpracování EVVO, průřezových témat a klíčových kompetencí do ŠVP a tematických plánů školy. Programy a projekty vytvořené/upravené a realizované ve spolupráci ekocentra a školy „na míru“ konkrétním potřebám. Projekty zaměřené na kolegiální podporu, učící se komunity pedagogů, např. v rámci projektů Implementace dlouhodobých záměrů vzdělávání (IDZ).

- **Doporučení 1.3: Podporovat ustavování, specializační vzdělávání a další rozvoj koordinátorů EVVO na školách**
 - **Nástroje podpory:** Motivace vedení škol k ustavování a vzdělávání koordinátorů ze strany krajské samosprávy a dalších složek veřejné správy. Zahrnutí do dotačních podmínek či preferenčních kritérií podpory EVVO ve školách.
 - **Odůvodnění:** Fungování kvalifikovaného koordinátora EVVO na škole přímo ovlivňuje soustavnost a kvalitu EVVO.
 - **Příklady:** Zahrnutí do Dlouhodobých záměrů vzdělávání, financování specializačních studií krajem.

- **Doporučení 1.4: Pro aktivní a zapojené školy zpřehlednit informace, zaručit stabilitu a kontinuitu, aby nemusely opakovaně dohledávat informace a měnit plány**
 - **Nástroje podpory:** Koordinované sdílení nabídek poskytovatelů EVVO vůči školám v regionu

- **Odůvodnění:** Pokud je škola v EVVO již aktivní, resp. zapojená v síti, většinou na to již vynakládá maximum kapacit, které dokáže na EVVO vyčlenit. Než vyšší kvantitu nabídek potřebuje spíše koordinovaný přístup.
- **Příklady:** Koordinátor podpory škol v EVVO v kraji či subregionu (jako součást zajištění koordinace EVVO v kraji). Pravidelné rozesílky souhrnných informací z celostátní i regionální úrovně v sítích MRKEV a Mrkvička, krajské weby EVVO, krajská periodika zaměřená na EVVO.
- **Doporučení 1.5: Vytvářet jednoduché, ale cílené a funkčními kritérii podložené nástroje finanční podpory EVVO ve školách**
 - **Nástroje podpory:** Jednoduché účelové dotace školám (např. typu „šablony“) podložené kritérii (např. ustanovený a kvalifikovaný školní koordinátor EVVO, využití služeb poskytovatelé EVVO).
 - **Odůvodnění:** Složitá agenda velké části grantů a dotací na EVVO je pro školy a učitele zásadní bariérou, to se projevuje např. na čerpání z OPST. Potřeba zkvalitnit a prohloubit EVVO na velké části škol. Potřeba podporovat účast a zapojení do EVVO všech žáků bez rozdílu.
 - **Příklady:** Karlovarský kraj – příspěvky na dopravu do ekocentra. „Šablony“/paušál na programy EVVO. Královéhradecký kraj – účelové příspěvky zřizovaným školám na programy u poskytovatelů EVVO v ekocentrech. Příspěvky na vzdělávání učitelů (účast na seminářích). Zaplacení metodických a učebních materiálů.
- **Doporučení 1.6: Zejména v regionech OPST vytvářet nástroje pro zapojení socioekonomicky znevýhodněných osob, skupin či regionů do EVVO**
 - **Nástroje podpory:** Podpora programů tematicky a metodicky relevantních pro sociálně znevýhodněné, finanční podpora účasti.
 - **Odůvodnění:** Potřeba relevance programů pro osoby a skupiny se znevýhodněním. Vyloučení některých osob z programů EVVO kvůli finančním bariérám.
 - **Příklady:** Podpora uzpůsobení obsahu programů specifickému socioekonomickému kontextu skupin, škol, regionů. Plošná podpora účasti škol zejména ze socioekonomicky znevýhodněných regionů na programech EVVO. Podpora individuálního řešení socioekonomicky znevýhodněných účastníků programů EVVO.

6.2. Doporučení pro podporu služeb ekocenter a dalších poskytovatelů EVVO

Následující doporučení jsou zaměřena zejména na motivační prvky pro ekocentra k zapojování škol, které dosud nebyly zapojené do EVVO a na nastavení vhodných forem

podpory služeb ekocenter / poskytovatelů EVVO z OPST a dalších krajských, národních i evropských zdrojů.

Stručný přehled doporučení:

- 2.1 Snížení regionálních rozdílů – podpora dostupnosti služeb EVVO v regionech místech s omezenou nabídkou
- 2.2 Podpora zapojení ekocenter / poskytovatelů EVVO do celostátních sítí a formování krajských sítí EVVO
- 2.3 Podpora kooperace a dělby práce, vytváření nekonkurenčního prostředí mezi poskytovateli
- 2.4 Podpora navyšování kapacit a snižování rozdílů v kapacitách poskytovatelů EVVO
- 2.5. Zvýšení dostupnosti finanční podpory EVVO pro různé typy poskytovatelů – diverzifikace nástrojů finanční podpory, snížení administrativní náročnosti a nadbytečných bariér ve výzvách
- 2.6 Podpora posunu služeb poskytovatelů k metodické podpoře škol
- 2.7 Pravidelná aktualizace přehledu fungujících ekocenter / poskytovatelů EVVO v kraji a práce s ní při koordinaci EVVO a plánování podpory EVVO
- 2.8 Využívat a cíleně komunikovat specifické přednosti jednotlivých částí regionů a současně usilovat o vyvážené územní pokrytí službami EVVO

Podrobný popis doporučení:

- **Doporučení 2.1: Pro snížení regionálních rozdílů podpořit v krajích OPST dostupnost služeb EVVO v regionech či místech s omezenou nabídkou těchto služeb**
 - **Nástroje podpory:** Podpora rozšíření personálních kapacit (počtu pedagogických pracovníků) stávajících málo kapacitních ekocenter v regionech s omezenou nabídkou. Podpora rozšíření regionální působnosti a s tím souvisejících personálních kapacit (počtu pedagogických pracovníků) stávajících ekocenter. Případně i promyšlená podpora vzniku nových ekocenter v regionech s omezenou nabídkou navázaná na vyhodnocení předpokladů jejich dlouhodobé udržitelnosti.
 - **Odůvodnění:** Výrazné regionální rozdíly uvnitř krajů v dostupnosti EVVO a nízké pokrytí některých území poskytovateli EVVO (ekocentry apod.).
 - **Příklady:** Systém smluvní spolupráce kraje s poskytovateli EVVO v různých částech Libereckého kraje a Středočeského kraje. Zakázky veřejné správy (místní či krajské samosprávy) na pokrytí určitých regionů či míst službami EVVO – příklad: Teplice. Vznik nových ekocenter / poskytovatelů EVVO v regionech s omezenou nabídkou služeb EVVO, např. s podporou OPST a OPŽP.

- **Doporučení 2.2: Podpořit zapojení ekocenter v krajích OPST do sítí ekocenter na celostátní úrovni, iniciování a budování stabilních krajských sítí ekocenter a zapojení poskytovatelů EVVO do nich**
 - **Nástroje podpory:** Podpora zapojení ekocenter do celostátních sítí ze strany krajské a místní samosprávy. Iniciování a organizace opakovaného setkávání poskytovatelů EVVO v kraji. Iniciování a podpora fungování krajských sítí poskytovatelů EVVO.
 - **Odůvodnění:** Analýza dokládá pozitivní vliv síťování na sdílení a učení, navazování spolupráce a zároveň jejich omezené příležitosti. Je potřeba řešit i omezené kapacity na fyzická setkání, motivovat (např. účast jako součást krajské podpory), volit vhodnou frekvenci a dostupnost (využít i online).
 - **Příklady:** Zapojení ekocenter do SSEV Pavučina. Krajské sítě ekocenter ve Zlínském a Jihočeském kraji. Spolupráce a vzájemná výměna zkušeností s ekocentry z jiných regionů/krajů. Krajský veletrh EVVO v Libereckém kraji.
- **Doporučení 2.3: Podporovat kooperaci a dělbu práce, vytvářet transparentním systémem podpory nekonkurenční prostředí mezi poskytovateli EVVO**
 - **Nástroje podpory:** Otevřené a transparentně vyhodnocované krajské dotační programy a zakázky krajů zaměřené na podporu služeb ekocenter / poskytovatelů EVVO. Umožnění a zohledňování partnerství v podporovaných projektech. Vytváření příležitostí k setkávání poskytovatelů EVVO.
 - **Odůvodnění:** Analýza dokládá, že ke k dostatečnému pokrytí kraje službami je potřeba zapojení a dobrá koordinace více subjektů. Zároveň je v některých krajích, včetně krajů OPST, pociťován nerovný a nerovnoměrný přístup k podpoře EVVO ze strany kraje či zdrojů, jako je OPST.
 - **Příklady:** Otevřené krajské dotační programy zaměřené na podporu ekocenter / poskytovatelů EVVO – např. v Ústeckém kraji. Krajské sítě spolupráce poskytovatelů EVVO – např. ve Zlínském kraji.
- **Doporučení 2.4: Podpořit navyšování kapacit poskytovatelů směřující k snižování rozdílů / větší vyrovnanosti v kapacitách různých poskytovatelů**
 - **Nástroje podpory:** Otvírání dotačních programů EVVO všem typům subjektů poskytujících kvalitní služby EVVO s různými právními formami a zřizovateli/zakladateli (např. nejen subjektům zřizovaným veřejnou správou, nejen vysokým školám...).
 - **Odůvodnění:** Analýza ukazuje výrazné vzájemné rozdíly mezi kapacitami ekocenter v rámci jednotlivých krajů, a riziko dalšího zvyšování těchto rozdílů díky omezenému přístupu k některým typům podpory.
 - **Příklady:** Otevřené krajské dotační programy zaměřené na podporu ekocenter / poskytovatelů EVVO.

- **Doporučení 2.5: Zvýšit dostupnost finanční podpory EVVO (včetně OPST) pro různé typy poskytovatelů EVVO – diverzifikovat její formy dle absorpčních kapacit poskytovatelů (od „nízkoprahové“ po systémovou) a celkově snížit administrativní náročnost a nadbytečné bariéry ve výzvách**
 - **Nástroje podpory:** Programy podpory dostupné i pro dlouhodobě fungující poskytovatele kvalitních služeb EVVO s menší personální finanční kapacitou. Snižování administrativních bariér v dotačních programech, včetně OPST. Zadání analýzy možných nadbytečných bariér ve výzvách, dále detailněji analyzovat proč bylo čerpání výzvy relevantní pro EVVO v Moravskoslezském kraji výrazně vyšší než ve zbývajících krajích.
 - **Odůvodnění:** Dle výsledků analýzy se ekocentra typově liší – od velkých, robustních a profesionálních po malá ekocentra fungující na dobrovolnické bázi. Tomu musejí odpovídat různé typy výzev. Analýza ukazuje i omezené využívání podpory z OPST kvůli administrativní náročnosti či bariérám v nastavení výzev. Vyvážené rozdělování finanční podpory na základě jasných kritérií mezi služby různých ekocenter v kraji může být důležitým předpokladem pro zajištění rovného přístupu žáků i dalších občanů k EVVO.
 - **Příklady:** Kombinace nízkoprahových dotací (rozvojových) a systému pravidelné finanční podpory institucionálních kapacit ekocenter vybraných na základě jasných kritérií.
- **Doporučení 2.6: Podpořit posun služeb ekocenter zejména v krajích OPST k metodické činnosti vůči školám, která by pomáhala školám realizovat programy EVVO prostřednictvím průvodcování, mentoringu, dlouhodobé podpory učících se komunit, školních týmů a rozvoje pedagogických kompetencí vyučujících**
 - **Nástroje podpory:** Zahrnutí dlouhodobé metodické podpory škol do krajských projektů typu IDZ.
 - **Odůvodnění:** Dle výsledků analýzy je potřeba systematicky podporovat rozšíření služeb ekocenter v OPST krajích na metodickou podporu učitelů.
 - **Příklady:** Dlouhodobé programy typu Ekoškola, Škola pro udržitelný život, asistence školám s tvorbou ŠVP.
- **Doporučení 2.7: Pravidelně aktualizovat přehled fungujících ekocenter a dalších poskytovatelů EVVO v kraji a pracovat s ním při koordinaci EVVO a plánování podpory EVVO**
 - **Nástroje podpory:** Monitoring ekocenter v krajích v koordinaci KÚ s MŽP. Analýzy stavu a vývoje kapacit ekocenter na úrovni krajů. Nastavení prostupného systému doplňování rozšířených a nových ekocenter do systému podpory a systémové spolupráce s krajem. Práce s certifikací ekocenter na úrovni krajů.

- **Odůvodnění:** Dle výsledků analýzy má v posledních letech složení ekocenter / poskytovatelů EVVO v jednotlivých krajích, zejména pak v krajích OPST, určitou dynamiku, na kterou je potřeba průběžně reagovat. Výrazně např. přibývá certifikovaných ekocenter, u některých se významně zvýšily kapacity.
- **Příklady:** Reakce na existenci nově certifikovaných ekocenter – rozšíření smluvních partnerů krajů. Nově rozšířená, případně i vzniklá ekocentra díky podpoře z NPŽP, OPŽP, OPST.
- **Doporučení 2.8: Využívat a cíleně komunikovat specifické přednosti jednotlivých částí regionů a současně usilovat o vyvážené územní pokrytí službami EVVO**
 - **Nástroje podpory:** Podpora mapování a komunikace místních specifik (např. přírodní, kulturní či environmentální hodnoty) v rámci regionu. Cílená propagace méně využívaných lokalit a programů EVVO. Podpora spolupráce mezi školami a poskytovateli v těchto lokalitách (např. prostřednictvím regionálních sítí, sdílení dobré praxe či tematických nabídek).
 - **Odůvodnění:** V některých regionech dochází k nerovnoměrnému využívání nabídky EVVO, kdy část lokalit je kapacitně přetížena, zatímco jiné zůstávají méně využité. Lepší zviditelnění a využití místních specifik může přispět k vyváženějšímu rozložení poptávky a efektivnějšímu využití existujících kapacit.
 - **Příklady:** V rámci kraje systematicky komunikovat a podporovat využívání méně navštěvovaných lokalit s vysokou environmentální hodnotou (např. horské či periferní oblasti) prostřednictvím cílené nabídky programů EVVO pro školy.

6.3. Doporučení pro celkovou koordinaci a rozvoj EVVO na úrovni krajů (potřebná pro ekocentra, školy i další subjekty EVVO)

Následující doporučení jsou zaměřena zejména na funkčnost krajského systému EVVO a využití prostředků z OPST a dalších krajských, národních i evropských zdrojů pro jeho optimální rozvoj.

Stručný přehled doporučení:

- 3.1 Aktuální a funkční krajská koncepce EVVO a Akční plány EVVO
- 3.2 Kapacity pro kvalitní koordinaci EVVO na úrovni kraje
- 3.3 Zapojení smluvních poskytovatelů EVVO v kraji k pokrytí různých regionů a témat

- 3.4 Koordinovaná spolupráce všech složek krajské samosprávy a krajského úřadu, jichž se EVVO týká
- 3.5 Koordinace mezi zdroji podpory na krajské úrovni, včetně OPST
- 3.6 Komunikace a koordinace s městy a obcemi na území kraje aktivními v EVVO, motivace dalších k zapojení
- 3.7 Funkční věcná kritéria a systém hodnocení záměrů a výsledků v dotačních programech krajů podporujících EVVO
- 3.8 Metodická a finanční podpora vzniku, realizace a šíření programů EVVO, které reálně uplatňují konkrétní transformační témata a přístupy a propojují je s kontextem relevantním pro účastníky
- 3.9 Podpora vzniku a realizace programů EVVO pracujících s přednostmi a příležitostmi (včetně transformačních) v zanedbávaných / stereotypně vnímaných regionech, zejména v krajích OPST

Podrobný popis doporučení:

- **Doporučení 3.1: Zajistit existenci aktuální a funkční Krajské koncepce EVVO a Akčních plánů EVVO**
 - **Nástroje podpory:** Dostatečné kapacity a prostředky alokované na proces aktualizací Krajské koncepce EVVO a Akčních plánů EVVO. Sdílení zkušeností se zpracováním a příkladů funkčních Krajských koncepcí EVVO a Akčních plánů EVVO.
 - **Odůvodnění:** Analýza ukazuje, že ne ve všech krajích jsou koncepce EVVO a akční plány EVVO aktualizovány a funkční.
 - **Příklady:** Krajská koncepce EVVO Libereckého kraje. Mezikrajská setkávání různých formátů zaměřená na sdílení zkušeností, studijní návštěvy za dobrou praxí krajských koncepcí EVVO, pravidelná setkávání pracovníků krajů organizovaná MŽP a MŠMT, pravidelná i jednorázová setkávání sousedních/spolupracujících krajů k EVVO.
- **Doporučení 3.2: Vytvořit dostatečné kapacity pro kvalitní koordinaci EVVO na úrovni kraje**
 - **Nástroje podpory:** Existence „krajského koordinátora“, dva základní modely:
 - rozsáhlá personální kapacita uvnitř úřadu
 - základní pracovní kapacita uvnitř úřadu + zajištění vybraným externím subjektem

Nezbytným předpokladem pro kvalitní koordinaci je zároveň zajištění kontinuity v případě personální výměny – k tomu je potřebná mj. existence sdílené, popsané a transparentní vize a priorit EVVO na úrovni kraje (= funkční krajské koncepce).

- **Odůvodnění:** Převažující roztříštěnost systému EVVO v krajích, malá koordinovanost v sdílení informací a v podpoře z různých zdrojů i v nabídce a poskytování služeb EVVO.
- **Příklady:** Alokovaná personální kapacita uvnitř krajského úřadu Libereckého kraje, kombinace pracovní kapacity uvnitř úřadu + zajištění vybraným externím subjektem v Královéhradeckém kraji.
- **Doporučení 3.3: Doplnit celokrajskou koordinaci zapojením smluvních poskytovatelů EVVO v kraji k pokrytí různých regionů a témat**
 - **Nástroje podpory:** Systémy podpory a/či smluvní spolupráce kraje s poskytovateli EVVO transparentně vybranými na základě jasně definovaných kritérií k pokrytí.
 - **Odůvodnění:** Funkční součástí kvalitní koordinace v kraji je vedle existence hlavního koordinátora i zapojení více „krajských“ ekocenter (pokrytí různých regionů a témat) na základě smlouvy s krajem; toto však nenahrazuje potřebu silné koordinace dle předchozího bodu.
 - **Příklady:** Systémy v Libereckém, Středočeském, Královéhradeckém, i zčásti v Ústeckém kraji.
- **Doporučení 3.4: Zapojit do koordinované spolupráce všechny složky krajské samosprávy a krajského úřadu, jichž se EVVO týká**
 - **Nástroje podpory:** Koordinace mezi aktivitami různých odborů týkajících se EVVO – minimálně odborů životního prostředí a školství.
 - **Příklady:** Fungování pracovní skupiny EVVO kraje se zapojením zástupců všech relevantních odborů.
- **Doporučení 3.5: Zajistit koordinaci mezi zdroji podpory na krajské úrovni, jmenovitě v krajích OPST mezi podporou z krajských rozpočtů a z Operačního programu Spravedlivá transformace**
 - **Nástroje podpory:** Vzájemná informovanost a koordinace z hlediska návaznosti vypisované podpory mezi odbory životního prostředí, odbory a školství a odbory KÚ spravujícími grantové a dotační programy, v krajích OPST jmenovitě odbory KÚ spravujícími OPST.
 - **Odůvodnění:** Analýza ukazuje, že je nedostatečná informovanost a koordinace např. mezi dotačními tituly administrovanými MŽP, MŠMT (např. i jako nositeli IDZ) a odbory spravujícími prostředky OPST.
 - **Příklady:** Koordinace mezi nastavením výzev z rozpočtu kraje a z jiných krajů spravovaných, koordinovaných či využívaných zdrojů (např. OPST, OP JAK).

- **Doporučení 3.6: Zmapovat města a obce aktivní v podpoře EVVO na území kraje, komunikovat a koordinovat se s nimi, motivovat k zapojení další místní samosprávy**
 - **Nástroje podpory:** Provedená analýza zapojení měst a obcí do EVVO na úrovni jednotlivých krajů. Nastavení systému spolupráce kraje a aktivních měst a obcí, např. zapojením do pracovní skupiny EVVO.
 - **Odůvodnění:** Analýza ukázala klíčovou roli některých měst v podpoře EVVO i několik funkčních příkladů v krajích OPST i referenčních, kde jsou města významným zdrojem podpory EVVO, koordinace mezi krajskou a místní samosprávou však neprobíhá.
 - **Příklady:** Zapojení měst Opava, Teplice, Litoměřice v krajích OPST, Zlín v referenčních krajích.

- **Doporučení 3.7: Nastavit v dotačních programech krajů podporujících EVVO funkční věcná kritéria a systém hodnocení záměrů a výsledků podpory**
 - **Nástroje podpory:** Využití příkladů funkčních věcných kritérií a systémů hodnocení od jiných krajů či jiných donátorů, např. Nadací.
 - **Odůvodnění:** Dle analýzy některé kraje/zdroje vynakládají významný objem prostředků na EVVO, chybí jim však zcela či do značné míry funkční věcná kritéria pro hodnocení záměrů a výsledků.
 - **Příklady:** Systém hodnocení projektů EVVO v Praze i některých dalších krajích.

- **Doporučení 3.8: Podpořit metodicky i finančně vznik, realizaci a šíření programů, které reálně uplatňují transformační témata a přístupy a propojují je s kontextem relevantním pro účastníky (žáky i různé profesní, zájmové a sociální skupiny)**
 - **Nástroje podpory:** Zahrnutí do podporovaných/preferovaných aktivit dotačních programů. Zahrnutí do témat vzdělávacích a sdílecích akcí pro subjekty EVVO. Vznik metodického materiálu (např. možnost využití potenciálu projektu Transformace hrou). Další hlubší analýza podpořených programů z OPST. Zacilení finanční podpory z OPST na jasnější vymezení transformačních témat a přístupů.
 - **Odůvodnění:** Analýza ukazuje, že transformativnost je u programů podporovaných z OPST často jen deklarována a program přitom zůstává u tradičních témat a přístupů. Je třeba podpořit poskytovatele podpory EVVO, poskytovatele služeb EVVO, školy i další subjekty ve skutečném porozumění, co je transformační téma. Zároveň analýza ukazuje, že je potřeba se zabývat relevantností programů pro účastníky podle konkrétního kontextu (např. řešit, co je relevantní pro žáky ze sociálně znevýhodněných lokalit).

- **Doporučení 3.9: Podpořit vznik a realizaci programů EVVO pracujících s přednostmi a příležitostmi (včetně transformačních) v zanedbávaných / stereotypně vnímaných regionech, zejména v krajích OPST**
 - **Nástroje podpory:** Zahrnutí do podporovaných/preferovaných aktivit dotačních programů. Zahrnutí do témat vzdělávacích a sdílecích akcí pro subjekty EVVO. Vznik metodického materiálu (např. možnost využití potenciálu projektu Transformace hrou). Další hlubší analýza podpořených programů z OPST. Zacilení finanční podpory z OPST na jasnější vymezení transformačních témat a přístupů.
 - **Odůvodnění:** Analýza ukazuje, že jedním z problémů, který se promítá i do EVVO, je stereotypní vnímání celých krajů OPST jako krajů se špatným stavem životního prostředí i socioekonomických ukazatelů, se znečištěnou či poškozenou, málo hodnotnou přírodou a krajinou. To se může projevat v omezenějším začleňování některých témat a přístupů v programech EVVO, např. v míře využívání okolí školy pro výuku či práce s místním přírodním a kulturním dědictvím.
 - **Příklady:** Programy venkovního učení, zaměřené na budování vztahu k přírodě. Programy místně zakotveného učení zaměřené na interpretaci hodnot místa, vztah k místu.

7. Obrázky, tabulky, přílohy

7.1. Seznam obrázků

Obrázek 1: Využití programů EVVO na 1. stupni ZŠ

Obrázek 2: Využití programů EVVO na MŠ

Obrázek 3: Chybějící motivace a podpora k EVVO

Obrázek 4: Porovnání rozdílů ve formách realizace EVVO mezi referenčními a OPST kraji

Obrázek 5: Pocitovaný nedostatek finančních prostředků pro EVVO z pohledu škol

Obrázek 6: Využívání dotace pro EVVO z kraje

Obrázek 7: Využívání finančních prostředků z OP JAK pro EVVO školami

Obrázek 8: Klimatické vzdělávání na 2. stupni ZŠ

Obrázek 9: Výuka o sdílení energie na 2. stupni ZŠ

7.2. Seznam tabulek

Tabulka 1: Rozdíly mezi ekocentry OPST a referenčními ve vzorku

7.3. Seznam příloh

Příloha 1: Tabulka „Aktuální počet ekocenter“ (v OPST a referenčních regionech)

Příloha 2: Tabulka „Přehled dotačních programů pro EVVO“ (v OPST a referenčních regionech)

Příloha 3: Tabulka „Seznam koordinátorů EVVO ze škol zapojených v sítích MRKEV a Mrkvička (v OPST a referenčních regionech)